

บทที่ ๒

ลักษณะทั่วไปของการบังคับคดีแพ่ง

ในบรรดาคดีทั้งหลาย ที่จะต้องฟ้องหรือต่อสู้คดีกัน ณ ศาลที่พิจารณาคดีแพ่ง อันได้แก่ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแขวงพระนครเหนือ ศาลแขวงพระนครใต้ ศาลแขวงธนบุรี ศาลจังหวัดและศาลแขวงในจังหวัดต่าง ๆ ศาลแรงงานกลาง ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดต่าง ๆ ล้วนแต่ดำเนินการพิจารณาพิพากษา ตลอดจนการบังคับคดี (หลังจากพิพากษาแล้ว) เพื่อให้เป็นไปตามคำพิพากษาดังกล่าวด้วยวิธีที่แตกต่างกันแล้วแต่ระเบียบที่ออกมาใช้เฉพาะในศาลต่าง ๆ

การบังคับคดีแพ่งทั่วไป ซึ่งศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง เป็นผู้พิจารณาพิพากษา อันได้แก่ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งธนบุรี ศาลจังหวัดและศาลแขวงต่าง ๆ ตลอดจนศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา ซึ่งศาลดังกล่าวนี้ได้มีคำบังคับหรือมีหมายบังคับคดี เพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาของแต่ละศาล

ในบรรดาคดีที่ฟ้อง ณ ศาลที่พิจารณาคดีแพ่งนั้นอาจ เป็นคดีที่มีข้อโต้แย้งกัน เกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ไม่ว่า เป็นสิทธิหน้าที่ในทรัพย์สิน หรือสิทธิหน้าที่ในร่างกาย หรือสิทธิหน้าที่ตามที่กฎหมายต่าง ๆ กำหนดไว้ คดีเหล่านี้จะต้องมีคู่กรณีตั้งแต่ ๒ ฝ่ายขึ้นไป เช่น กรณีฟ้องร้องกัน เรื่องละเมิดหรือผิดสัญญา เป็นต้น แต่กรณีการใช้สิทธิทางศาลไม่จำเป็นต้องมีคู่กรณี เช่น การฟ้องร้องขอให้รับรองบุตร ขอแสดงกรรมสิทธิในทรัพย์สิน ขอให้แสดงสัญชาติ เป็นต้น ซึ่งเป็นการร้องขอต่อศาลแต่เพียงฝ่ายเดียว และจะต้องไม่มีผู้คัดค้าน

ฉะนั้น คดีที่จะต้องมีการบังคับคดีจึง เป็นคดีที่มีคู่กรณีโต้แย้งกันในฐานะโจทก์ จำเลย เมื่อฝ่ายใดชนะคดีไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือจำเลย ฝ่ายชนะจะขอให้ศาลบังคับให้ฝ่ายแพ้ปฏิบัติตามคำพิพากษาได้ กรณีเช่นนี้จึงจะมีการบังคับคดีเกิดขึ้น ซึ่งอาจมีได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับคำพิพากษาเป็นเรื่องๆ ไปเป็นต้นว่า

๑. คำพิพากษาให้ส่งมอบทรัพย์สิน
๒. คำพิพากษาให้ชำระเงิน

๓. คำพิพากษาให้กระทำการ เช่น การที่ศาลพิพากษาบังคับให้จำเลยก่อสร้างอาคารให้กับโจทก์ หรือให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกจากที่ดินของโจทก์ เพราะหมดสัญญาเช่า ดังนี้ เป็นต้น

๔. คำพิพากษาให้งดเว้นกระทำการ เช่น การที่จำเลยทำลายเมื่อก่อสร้างอาคาร ทำให้อาคารผู้อยู่ใกล้เคียงเดือดร้อน จึงห้ามกระทำการก่อสร้างนั้น เป็นต้น

๕. คำพิพากษาขับไล่จำเลย เช่น กรณีลูกหนี้ตามคำพิพากษาถูกพิพากษาให้ออกจากที่อยู่อาศัย เพราะที่อยู่อาศัยนั้นถูกยึด

เหล่านี้ล้วนต้องบังคับผู้แพ้คดีทั้งสิ้น แต่การบังคับคดีแต่ละกรณีจะแตกต่างกัน เช่น การบังคับให้งดเว้นกระทำการ หรือการบังคับขับไล่จำเลยให้ออกจากที่ดิน หากจำเลยไม่งดเว้นกระทำการหรือไม่ออกไปศาลก็จะมีหมายจับมาขังเพื่อบังคับจนกว่าจะงดเว้นกระทำการหรือออกไป การบังคับให้กระทำการ เช่น ในกรณีให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกจากที่ดิน ถ้าจำเลยไม่รื้อถอนก็ให้ผู้ชนะคดี หรือเรียกว่า "เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา" ใช้คำพิพากษาแทนตัวจำเลยไปจ้างบุคคลอื่นให้ทำการรื้อถอนแทนได้ ส่วนการบังคับให้ส่งมอบทรัพย์สินหรือให้ชดเชยเงิน กรณีเช่นนี้เจ้าหนี้จะไปบังคับเอาเองไม่ได้ จะต้องให้เจ้าพนักงานศาล ซึ่งเรียกว่า "เจ้าพนักงานบังคับคดี" ไปยึดอายัดเอาทรัพย์สิน หรือเงินมาส่งมอบหรือขายเพื่อเอาเงินมาชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเน้นที่การบังคับคดีประเภทต้องใช้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการให้

การบังคับคดีแพ่ง ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะ เป็นการบังคับคดีกรณีคำพิพากษาให้ส่งมอบทรัพย์สิน หรือให้ชำระเงิน โดยเจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิที่จะได้รับเงิน หรือทรัพย์สินจากผู้แพ้คดีที่เรียกว่า "ลูกหนี้ตามคำพิพากษา" ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษานำเงินหรือทรัพย์สิน ที่ต้องชำระหรือส่งมอบให้ครบถ้วนก็เป็นอันเสร็จสิ้นกันไปโดยไม่ต้องมีการบังคับคดี แต่ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ชำระหรือชำระไม่ครบถ้วนตามคำพิพากษาผู้ชนะคดีจะต้องขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการให้ การจัดการกับลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องประกอบด้วย

คำบังคับของศาล เป็นการบังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามคำพิพากษา คำบังคับนี้ออกโดยศาลที่พิพากษาคดีนั้นเมื่อเวลาที่ศาลพิพากษา หรือภายหลังจากนั้น หรือหากศาลยังไม่ออกคำบังคับ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องเป็นผู้ขอให้ศาลออกคำบังคับ เมื่อศาลออกคำบังคับแล้ว ถ้าลูกหนี้ทราบขณะอยู่ในศาลแล้วก็ไม่ต้องส่งคำบังคับให้ลูกหนี้ แต่ถ้ายังไม่ทราบก็ต้องส่งไปยังลูกหนี้ตามคำพิพากษา เพื่อให้ปฏิบัติตามคำพิพากษาเสียก่อน ตามกำหนดเวลาที่ศาลกำหนดให้

หมายบังคับคดี ศาลจะออกให้เมื่อครบกำหนดเวลาตามคำบังคับแล้ว และลูกหนี้ตามคำพิพากษายังไม่ชำระ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ก็จะต้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดี เมื่อศาลออกหมายบังคับคดีแล้วหมายนี้จะส่งไปยังเจ้าพนักงานบังคับคดี เพื่อให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำการยึดอายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เจ้าพนักงานบังคับคดีจะดำเนินการตามหมายบังคับคดี หรือตามคำสั่งของศาล หรือตามที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มอบหมาย ภายในเขตอำนาจของศาลที่ออกหมายบังคับคดี หรือมีคำสั่ง หรือตามอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ภายในเวลาอันสมควร

การยึดทรัพย์และการอายัดทรัพย์

การยึดทรัพย์ คือการนำทรัพย์สินเข้ามาอยู่ในความดูแลของเจ้าพนักงานบังคับคดี เพื่อนำทรัพย์สินมาขายแล้วนำเงินมาใช้หนี้ให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา โดยตัวเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องนำเจ้าพนักงานบังคับคดีไปยึดทรัพย์ ไม่ว่าจะทรัพย์สินนั้นจะเป็น อสังหาริมทรัพย์ จำพวกที่ดิน บ้าน ฯลฯ หรือ สงหากริมทรัพย์ จำพวกของใช้ที่เคลื่อนที่ได้ เช่น รถยนต์ ของใช้พวกโต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น

การอายัดทรัพย์ คือการสั่งห้ามไปยังลูกหนี้ไม่ให้จำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาเอง หรือห้ามบุคคลอื่นที่ครอบครองเงิน หรือทรัพย์สินของลูกหนี้อยู่ มิให้ส่งมอบแก่ลูกหนี้ แต่ให้ส่งมอบเงินหรือทรัพย์สินแก่เจ้าพนักงานบังคับคดี หรือบุคคลอื่นซึ่งจะต้องส่งมอบเงินหรือทรัพย์สินให้กับลูกหนี้ เนื่องจากลูกหนี้มีสิทธิจะได้เงินหรือทรัพย์สินจากบุคคลนั้นก็ให้ส่งมอบเงินหรือทรัพย์สินนั้นแก่เจ้าพนักงานบังคับคดี เพื่อนำมาชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้

เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต้องไปติดต่อกับเจ้าพนักงานบังคับคดี เพื่อบัดหมายวัน เวลาออกไปยึดทรัพย์ของลูกหนี้ โดยจะต้องเป็นผู้นำยึด แต่ถ้าจะต้องอายัดทรัพย์ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต้องแจ้งชนิดของทรัพย์สินที่จะอายัด รวมทั้งตัวบุคคลที่จะอายัดทรัพย์ไปให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบ ต่อจากนั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีจะจัดการอายัดได้ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต้องติดต่อแจ้งความประสงค์กับเจ้าหน้าที่ว่าประสงค์จะยึดทรัพย์ หรืออายัดทรัพย์ ถ้าประสงค์จะยึด ต้องจัดเตรียมดังนี้

๑. ใบมอบอำนาจ เป็นแบบหนังสือมอบอำนาจให้ยึดทรัพย์ ในกรณีนี้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะมอบให้บุคคลหนึ่งบุคคลใด เป็นผู้นำเจ้าพนักงานบังคับคดีไปยึดทรัพย์ แต่ถ้าจะนำยึดทรัพย์เองก็ไม่ต้องยื่นหนังสือมอบอำนาจ

๒. คำขอยึดทรัพย์ กรอกข้อความตามแบบพิมพ์คำขอยึดทรัพย์ ซึ่งจะมีข้อความว่าจะ นำเจ้าพนักงานบังคับคดีไปยึดทรัพย์ของใคร ใ้ใด ทรัพย์ที่จะยึดมีอะไรบ้าง ประมาณราคาเท่า ใด ยึดแล้วใครเป็นผู้ดูแลรักษา ค่ารักษาเท่าใด ค่าเช่าสถานที่รักษาเท่าใด ผู้นำยึดจะต้องรับ ผิดชอบในเรื่องที่แจ้งไว้ทั้งหมด

๓. การวางเงินค่าใช้จ่าย ถ้าเป็นการยึดทรัพย์ต้องวางเงิน ๕๐๐ บาท ถ้าอายัด ทรัพย์ต้องวางเงิน ๓๐๐ บาท ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เจ้าพนักงานบังคับคดี จะแจ้งให้ผู้ขอ หรือเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษานั้นวางเงินค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมตามความจำเป็น ถ้า ไม่วางเงินเจ้าพนักงานบังคับคดีอาจงดการบังคับคดี คือ งดการยึดทรัพย์ หรืออายัดทรัพย์เสีย ก็ได้ เมื่อวางเงินแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะนัดวันไปยึดทรัพย์ ถ้าเป็นกรณีเร่งด่วน เจ้าพนักงาน บังคับคดีอาจไปยึดให้ตามความจำเป็นได้

ผู้นำยึด คือผู้มีชื่อในหมายบังคับคดีต้องนำเจ้าพนักงานบังคับคดีไปทำการยึด โดยจัด เตรียมยานพาหนะรับส่ง กรณีจะต้องขนส่งหาริมทรัพย์ ไปเก็บรักษาที่อื่นจะต้องเตรียมรถบรรทุก ส่งของไปด้วย รวมทั้งกำลังคนในการขนย้ายทรัพย์

วิธีการยึดและอายัดทรัพย์

การยึดและอายัดทรัพย์มีขั้นตอน และวิธีการดำเนินการดังนี้

๑. เมื่อศาลมีหมายตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดี ให้ทำการยึดทรัพย์ หรืออายัดทรัพย์ แล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะทำการยึดทรัพย์ หรืออายัดทรัพย์ระหว่างเวลาพระอาทิตย์ขึ้นและ พระอาทิตย์ตก ในวันทำการปกติ เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉินโดยได้รับอนุญาตจากศาล ก่อน ทำการยึดทรัพย์ เจ้าพนักงานบังคับคดีจะแสดงหมายบังคับคดีต่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบุคคล ที่อยู่ในสถานะนั้น

๒. เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา หรือผู้แทนต้องไปติดต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อนำยึด แล้วนำเจ้าพนักงานบังคับคดีไปยึดทรัพย์ หรืออายัดทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา โดยเจ้าพนักงาน บังคับคดี มีอำนาจค้นสถานที่ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เช่น บ้าน โรงเรือน รวมทั้งมีสิทธิ จะเปิดตู้นิรภัย และมีสิทธิยึดสมุดบัญชี และตรวจสอบบัญชีลูกหนี้ตามคำพิพากษา

ถ้าในการทำการยึดทรัพย์มีผู้ขัดขวาง เจ้าพนักงานบังคับคดีมีสิทธิจะขอความช่วยเหลือ จากเจ้าพนักงานตำรวจ เพื่อให้การดำเนินการบังคับคดี กระทำได้สำเร็จลุล่วงไป

การยึดทรัพย์นั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีสามารถยึดได้ในราคาที่พอจะชำระหนี้ให้แก่

เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา และค่าธรรมเนียมในการบังคับคดีเท่านั้น แต่ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีทรัพย์สินเกินกว่าจำนวนหนี้ และไม่อาจแบ่งยึดโดยมิให้ทรัพย์สินนั้นเสื่อมราคา เช่น ทำให้เปลี่ยนแปลงสภาพและราคาตกต่ำ เจ้าพนักงานบังคับคดีก็จะยึดทรัพย์สินนั้นมาเพื่อขายทอดตลาด แล้วถ้ามีส่วนเหลือก็จะคืนให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา และถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีสงสัยว่าทรัพย์สินนั้นไม่อาจยึดหรืออายัดได้ตามกฎหมาย เช่น มีชื่อบุคคลอื่นนอกจากลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือบุคคลซึ่งทรัพย์สินต้องถูกยึด หรืออายัดเป็นเจ้าของในทะเบียน เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจไม่ทำการยึดทรัพย์สินก็ได้ ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีทราบว่าใครเป็นลูกหนี้ ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ก็สามารถอายัดเงินหรือทรัพย์สินเพื่อนำมาชำระหนี้แก่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้โดยแจ้งให้ลูกหนี้ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา นำส่งเงินหรือทรัพย์สิน เฉพาะส่วนของลูกหนี้ตามคำพิพากษาแก่เจ้าพนักงานบังคับคดี ภายในเวลาที่กำหนด

๖

เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์สินมาแล้ว ปรากฏว่าทรัพย์สินที่ยึดมานั้นไม่ใช่ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือบุคคลที่ศาลสั่งให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สิน เจ้าพนักงานบังคับคดีจะแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาทราบเพื่อถอนการยึดทรัพย์สิน โดยปกติถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีจะยึดทรัพย์สินที่ทะเบียนจะต้องสอบถามผู้นำยึดก่อนว่าใครเป็นเจ้าของในทะเบียนนั้น

การยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างและอสังหาริมทรัพย์ย่อมรวมถึงดอกผลด้วย เว้นแต่กฎหมายจะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น หรือเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาไม่ต้องการยึดดอกผลนั้น

การยึดทรัพย์สินนายประกัน เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดี ได้รับหมายบังคับคดีจากศาล ในกรณีที่นายประกันในคดีอาญาที่ถูกศาลสั่งให้ยึดทรัพย์สิน เจ้าพนักงานบังคับคดีจะนำเอาวิธียึดทรัพย์สินในคดีแพ่งมาปฏิบัติ เมื่อผู้นำยึดไม่สามารถนำยึดทรัพย์สินได้ด้วยประการใดๆ เช่น นายประกันไม่เคยมีทรัพย์สินมาก่อน เจ้าพนักงานบังคับคดีจะจดถ้อยคำเอาไว้ แล้วรายงานให้ศาลทราบโดยเร็ว

๓. เจ้าพนักงานบังคับคดีจะมีหนังสือแจ้งให้เจ้าพนักงานที่ดินจัดทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินที่อายัดไว้ เมื่อเจ้าพนักงานที่ดินอนุญาตแล้ว ผู้นำยึดจะต้องมานำยึด ภายในกำหนดเวลา ๑๕ วัน โดยผู้นำยึดต้องส่งโฉนด สัญญาจอง หรือเอกสารสำคัญอันเกี่ยวกับที่ดิน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีหรือจะส่งสำเนาเอกสารเหล่านั้นก็ได้ ถ้ามีชื่อผู้อื่นเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในเอกสารสำคัญ เจ้าพนักงานที่ดินก็จะไม่ยึดที่ดินนั้น เมื่อยึดที่ดินมาแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องทำรายละเอียดเกี่ยวกับที่ดิน เช่น รายละเอียดเกี่ยวกับต้นไม้ หรือสิ่งปลูกสร้าง (บอกขนาด กว้าง ยาว ของสิ่งปลูกสร้าง) โดยจะทำรายละเอียดให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

๔. เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ทำการยึดทรัพย์สินแล้ว จะต้องปิดประกาศการยึดทรัพย์สินไว้ ณ.สถานที่ๆ ยึดโดยเปิดเผย และทำบัญชีรายละเอียดของทรัพย์สินที่ยึดมา ส่วนสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ที่สามารถเรียกร้องได้จากบุคคลภายนอก เช่น พันธบัตร ตราสารเปลี่ยนมือได้ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เจ้าพนักงานบังคับคดีจะดำเนินการตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๑๐ *

เจ้าพนักงานบังคับคดีจะแสดงให้เห็นตราขายทรัพย์สินนั้นได้ยึดไว้แล้วโดย

- ๔.๑ สิ่งของจะปิดหรือผูกแผ่น เลขหมายให้ตรงตามบัญชีทรัพย์สิน ถ้าสามารถเก็บรวมกันได้ ก็จะรวมเข้าหีบห่อ แล้วประทับตราครุฑอีกชั้นหนึ่ง
- ๔.๒ ห้องแถว ตึกแถว หรือสิ่งปลูกสร้างจะปิดเครื่องหมายไว้ทุกห้อง
- ๔.๓ สัตว์พาหนะ หรือปศุสัตว์จะใช้สีขาวทาที่เขาคานในหรือที่ตัว หรืออาจใช้แผ่นเลขหมายผูกคอ หรือต้อนเข้าคอกแล้วผูกเชือกประทับตราครุฑที่ประตูคอก ทั้งนี้ต้องไม่ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเลี้ยงดูรักษาสัตว์

เมื่อได้ยึดทรัพย์สินแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะจดบัญชีและประมาณราคาทรัพย์สินที่ยึดไว้แล้วให้ผู้นำยึดลงนามรับรอง แต่ถ้าผู้นำยึดไม่เห็นด้วยกับราคาทรัพย์สินก็ให้ผู้มีอำนาจเหนือขึ้นไปแก้ไขได้แล้วแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้นำยึดและลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบ ถ้าเป็นทรัพย์สินที่มีผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมก็ต้องแจ้งให้ทราบด้วย ถ้าไม่ทราบที่อยู่ก็สามารถปิดประกาศที่กองยึดอาศัย และจำหน่ายทรัพย์สินหรือประกาศทางหนังสือพิมพ์รายวันไม่เกิน ๗ วัน ถ้าเป็นการยึดเรือกำปั่นหรือเรือมีระวางตั้งแต่ ๒ ตันขึ้นไป เรือกลไฟ หรือเรือยนต์มีระวางตั้งแต่ ๔ ตันขึ้นไป แพคนอยู่อาศัย จะแจ้งการยึดไปยังกรมเจ้าท่า หรือหัวหน้าเขตแล้วแต่กรณี ถ้าเป็นการยึดทรัพย์สินที่มีทะเบียนก็ต้องแจ้งไปยังนายทะเบียนด้วย

๕. เมื่อเสร็จจากการยึดทรัพย์สินแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะรายงานการยึดทรัพย์สินพร้อมทั้งส่งบัญชีทรัพย์สินต่อศาล และขอให้ศาลสั่งอนุญาตให้ขายทอดตลาด หากทรัพย์สินที่ยึดมาเป็นของสุดของเสียได้ เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจขายได้ทันที โดยวิธีการขายทอดตลาดแล้วรายงานให้ศาลทราบ การยึดทรัพย์สินหรืออสังหาริมทรัพย์นั้น จะทำการยึดทรัพย์สินหรืออสังหาริมทรัพย์เข้ากับคดีแพ่งอื่นที่ยึดตามคำพิพากษาไว้ก่อนแล้วไม่ได้

* ดูภาคผนวก หน้า ๖๔

การรักษาทรัพย์สิน สิ่งหาทรัพย์สินส่วนใหญ่โจทก์จะต้อง เป็นผู้ดูแลรักษา แต่โจทก์อาจจะยอมให้ จำเลยดูแลรักษาก็ได้โดยจำเลยมีสิทธิใช้ทรัพย์สินนั้นตามสมควร

ผู้รักษาทรัพย์สิน ทรัพย์สินที่ยึดไว้แล้วให้นำมาเก็บไว้ที่กรมบังคับคดี แต่ถ้าเป็นอสังหา-
ริมทรัพย์ หรือสิ่งของที่ไม่สะดวกในการขนย้ายให้มอบแก่บุคคลที่เห็นสมควรดูแลรักษาไว้ แต่
ต้องอยู่ในหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

๑. เจ้าพนักงานบังคับคดี เห็นสมควรให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษารักษาไว้ และเจ้า
หนี้ตามคำพิพากษาก็ยอมรับที่จะดูแลรักษาไว้
๒. เจ้าพนักงานบังคับคดี อาจจะมอบให้บุคคลอื่น หรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาดูแล
รักษาไว้ เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษายินยอมก็ได้
๓. แต่ถ้าปฏิบัติตาม ๑ และ ๒ ไม่ได้ เจ้าพนักงานบังคับคดีจะเข้าสถานที่เก็บ
ทรัพย์สินหรือจ้างคนเฝ้าทรัพย์สินนั้นก็ทำได้โดยทำสัญญากับเจ้าพนักงานบังคับคดี แต่ถ้ามีการย้ายทรัพย์สิน
หรือขายทรัพย์สินแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องบอกเลิกสัญญา

การขายทรัพย์สิน คือการจำหน่ายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เพื่อรวบรวมเงินชำระหนี้แก่
เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หลังจากเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ทำการยึดหรืออายัดไว้แล้ว

วิธีการขายทอดตลาด คือวิธีขายทรัพย์สินโดยวิธีประมูลราคาแข่งขันกันระหว่างผู้ซื้อ
หลายคน เพื่อให้ได้ราคาสูงกว่าการขายโดยวิธีธรรมดาทั่วไป เหตุที่กฎหมายบังคับให้ขายด้วย
วิธีการขายทอดตลาดก็เพื่อให้การขายทรัพย์สินนั้นได้ราคาสูง ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้และ
ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทั้ง ๒ ฝ่าย ส่วนวิธีการขายทอดตลาดนั้นจะดำเนินการดังนี้

๑. เจ้าพนักงานบังคับคดีทำประกาศขายทอดตลาดโดยแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับ
ทรัพย์สินที่จะขาย เช่น ชื่อเจ้าของทรัพย์สิน วัน เวลา สถานที่ที่จะขาย ประเภท ข้อสัญญา ค่าเดือน
อย่างชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไข และกำหนดเวลาการชำระเงินด้วยการกำหนดวัน
ขายทอดตลาดจะถือหลักเกณฑ์ดังนี้คือ ที่ดินกำหนดไว้ไม่น้อยกว่า ๑ เดือน และไม่เกิน ๒ เดือน
นับตั้งแต่วันลงประกาศขายทอดตลาด เป็นต้นไป ส่วนสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ และทรัพย์สินอื่น ๆ ไม่
น้อยกว่า ๒๐ วัน และไม่เกิน ๑ เดือน นับตั้งแต่วันลงประกาศขายทอดตลาด เป็นต้นไป สำหรับ
สถานที่ที่จะขายทอดตลาด เจ้าพนักงานบังคับคดีจะถือหลักเกณฑ์ดังนี้คือ ที่ดินหรือที่ดินพร้อมสิ่ง
ปลูกสร้างซึ่งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครจะขายทอดตลาด ณ ที่ทำการกรมบังคับคดี ที่ดินหรือทรัพย์สิน

สินอื่น ๆ ที่อยู่นอกเขตกรุงเทพมหานครให้ศาลท้องถิ่นซึ่งทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ขายทอดตลาดแทน เว้นแต่ผู้มีส่วนได้เสียจะร้องขอให้ขายที่กรมบังคับคดี โดยมีเหตุผลที่สมควร สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ที่ไม่ได้ยึดรวมกับที่ดินจะขายที่ที่ทรัพย์สินตั้งอยู่ ส่วนทรัพย์สินอื่น ๆ จะขายที่กรมบังคับคดี เว้นแต่กรณีที่มีการขนย้ายไม่สะดวกหรือด้วยเหตุอื่นจึงจะขาย ณ สถานที่ที่เก็บทรัพย์สินนั้น

๒. เจ้าพนักงานบังคับคดี จะจัดการส่งประกาศทอดตลาดให้แก่บุคคลที่มีส่วนได้เสีย และปิดประกาศการขายทอดตลาดไว้ในที่เปิดเผยในสถานที่ที่จะขายทอดตลาดทรัพย์สิน สถานที่ชุมชนและสถานที่ราชการก่อนวันขายทอดตลาดไม่น้อยกว่า ๓ วัน หรืออาจจะลงแจ้งความในหนังสือพิมพ์รายวัน ทางวิทยุ หรือ ทางโทรทัศน์ก็ได้

ถ้าในกรณีที่มีการขายทอดตลาดสุราตั้งแต่ ๑๐ ลิตรขึ้นไป เจ้าพนักงานบังคับคดีจะแจ้งให้กรมสรรพสามิตทราบล่วงหน้าก่อนวันขายไม่น้อยกว่า ๗ วัน เพื่อให้กรมสรรพสามิตจัดเจ้าพนักงานมากำกับออกใบอนุญาตสุราให้แก่ผู้ซื้อ

ถ้าในกรณีที่มีการขายทอดตลาดโบราณวัตถุ เช่น พระพุทธรูป เจ้าพนักงานบังคับคดี จะส่งประกาศการขายทอดตลาดทรัพย์สินไปยังเจ้าหน้าที่ศรัทธาภิบาลสถานสำหรับกรุงเทพมหานคร

๓. เมื่อถึงกำหนดวันขายทอดตลาด เจ้าพนักงานบังคับคดีจะดำเนินการขายทอดตลาดตามที่ได้ประกาศไว้ การขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นตามปกติ เจ้าพนักงานบังคับคดีแสดงความตกลงว่าขายโดยวิธีเคาะไม้ การขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นจะคำนึงถึงประเภทของทรัพย์สินที่ยึดมา เช่น การขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ติดจำนองจะขายตามที่ศาลกำหนด ซึ่งบางครั้งศาลจะกำหนดให้ผู้ซื้อรับภาระจำนองไปด้วย แต่บางครั้งศาลจะกำหนดให้ผู้ซื้อไม่ต้องรับภาระจำนอง แต่ถ้าศาลไม่ได้กำหนดไว้ก็จะขายโดยให้ผู้ซื้อต้องรับภาระจำนอง กล่าวคือ จะขายอย่างธรรมดาโดยไม่คำนึงถึงการจำนอง แต่จะแสดงรายละเอียดของการจำนองอย่างครบถ้วนและชัดเจน เช่น ชื่อผู้รับจำนอง เงินต้น ดอกเบี้ย และข้อความว่าผู้ใดซื้อทรัพย์สินนั้น ต้องรับภาระจำนองติดไปด้วย และถ้าขายทรัพย์สินจำนองโดยวิธีตั้งราคาขั้นต่ำ เจ้าพนักงานบังคับคดีจะกำหนดราคาขั้นต่ำไว้ในประกาศโดยคำนวณเงินต้น และดอกเบี้ย กับค่าธรรมเนียมในการบังคับคดีให้ด้วย ส่วนการขายทรัพย์สินที่มีการจำนองติดก็จะดำเนินการเช่นเดียวกับการขายทรัพย์สินติดจำนอง

ถ้ามีการขายตู้นิรภัยหรือสิ่งของที่ต้องเปิดแต่ยังไม่เปิดได้ เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องทำการเปิดเสียก่อนที่จะทำการขายทอดตลาด

การขายทอดตลาดทรัพย์สินประเภทซึ่งมีผู้ยึดถือครอบครอง เช่น อาวุธปืน ผู้ซื้อ

ต้องวางเงินมัดจำไว้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๒๕ ของราคาซื้อ แล้วต้องนำใบอนุญาตยึดถือตามกฎหมายมาแสดงภายในเวลา ๑ เดือน พร้อมกับใช้เงินที่ค้างชำระให้ครบถ้วน ถ้าพ้นกำหนดเวลาดังกล่าว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะทำการขายทอดตลาดใหม่

ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดี เห็นว่าราคายังสูงไม่พอเท่าที่ควรจะเป็น เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจจะงดการขายทอดตลาดไว้ก่อน ยกเว้นเมื่อผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีทุกคนให้ความยินยอมก็อาจจะขายทรัพย์สินนั้นได้

การชำระเงินในการขายทอดตลาดนั้น ตามปกติจะชำระเงินทันที เมื่อมีการเคาะไม้ เว้นแต่ ที่ดิน หรือทรัพย์สินอย่างอื่นที่มีราคา ตั้งแต่ ๑,๐๐๐ บาทขึ้นไป ให้วางเงินก่อนร้อยละ ๒๕ ของราคาซื้อ และทำสัญญาใช้เงินที่เหลือภายใน ๑๔ วัน เมื่อชำระเงินครบถ้วนแล้วจึงโอนทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อ

ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดี ได้เคาะไม้ขายทอดตลาดแล้วปรากฏว่าผู้ซื้อไม่ชำระเงินตามสัญญา เจ้าพนักงานบังคับคดีจะประกาศขายทอดตลาดซ้ำอีก ถ้าการขายครั้งหลังได้ราคาไม่เท่ากับการขายทอดตลาดครั้งก่อน เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจที่จะจัดการเรียกเงินส่วนที่ขาดนั้นจากผู้ซื้อเดิม ถ้าผู้ซื้อเดิมไม่ชำระ เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องเสนอคดีต่อศาลต่อไป

เจ้าพนักงานบังคับคดีจะกันเงินส่วนได้จากการขายทอดตลาดไว้ให้กับผู้มีส่วนได้ในกรณีที่มีการขายทอดตลาดที่ดินที่มีชื่อบุคคลอื่นรวมอยู่ด้วย นอกจากลูกหนี้ตามคำพิพากษา ในการเข้าสู่ราคาซื้อทรัพย์สินจากการขายทอดตลาดนั้น ประชาชนทั่วไป เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา และผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินนั้น สามารถเข้าร่วมสู้ราคาได้ทุกคน และในกรณีที่ผู้ซื้อที่ดินเป็นผู้มีชื่อในโฉนดร่วมกับลูกหนี้ตามคำพิพากษา ผู้มีส่วนได้จากกองมรดกตามคำพิพากษาของคดีนั้น (ในกรณีที่ที่ดินยังคงอยู่กับกองมรดก) หรือเจ้าหนี้ปริมิสิทธิ์เหนือที่ดินที่ขายตามคำชี้ขาดของศาล บุคคลเหล่านี้จะมีสิทธิ์หักส่วนได้จากราคาที่ดินที่ขาย เช่น นายแดงมีชื่อในโฉนดร่วมกับนายดำ (ลูกหนี้ตามคำพิพากษา) เมื่อมีการขายทอดตลาดที่ดินแปลงนี้ ปรากฏว่า นายแดงซื้อได้ในราคา ๖๐๐,๐๐๐ บาท แต่ที่ดินแปลงนี้เป็นส่วนของนายแดงอยู่ ๔๐๐,๐๐๐ บาท ดังนั้น นายแดงจะจ่ายเงินสำหรับที่ดินแปลงนี้เพียง ๒๐๐,๐๐๐ บาท ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า มีสิทธิ์หักส่วนได้จากราคาที่ดินที่ขาย

๔. รายงานศาลเกี่ยวกับผลของการขายทอดตลาด ถึงจำนวนเงินที่ขายทอดตลาดได้ หรือ ผลจากการงดการขายทอดตลาดโดยจะต้องรายงานให้ศาลทราบทุกครั้ง ที่มีการขายทอดตลาดเสร็จสิ้นลง

๕. เจ้าพนักงานบังคับคดี มีหน้าที่รวบรวมเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดจ่ายเงินตามจำนวนหนี้ให้กับเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา แต่ต้องหักค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีไว้ก่อน แต่ถ้ามีจำนวนเงินไม่พอกับจำนวนหนี้ ก็จะจ่ายให้เฉพาะจำนวนเงินสุทธิเพียงเท่าที่มีเท่านั้น และในกรณีที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหลายคน เจ้าพนักงานบังคับคดี จะรวบรวมเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดแล้วหักค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดี แล้วให้เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี กองคลังทำบัญชีส่วนเฉลี่ยแสดงจำนวนเงินที่จ่ายให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแต่ละคน จากเงินรายได้จำนวนสุทธิที่พอแก่การจ่ายให้ได้ ซึ่งอาจจะไม่พอกับจำนวนหนี้ก็ได้ ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า การคำนวณและเฉลี่ยทรัพย์

วิธีประมูล เจ้าพนักงานบังคับคดีจะจัดการประมูลทรัพย์นั้นต่อเมื่อได้รับคำสั่งศาล เจ้าพนักงานบังคับคดีจะนัดคู่ความ ผู้มีส่วนได้เสียในคดี มาตรวจสอบและกำหนดราคาทรัพย์นั้น และกำหนดวันนัดประมูล ถ้าเป็นที่ดินจะต้องให้เจ้าพนักงานที่ดินไปรังวัดสอบเขตก่อน เมื่อถึงวันประมูล เจ้าพนักงานบังคับคดีจะจัดบันทึกรายงานการประมูลและเงื่อนไขต่าง ๆ ของผู้ประมูล ต่อหน้าคู่ความ แล้วทุกฝ่ายลงนามไว้เป็นหลักฐาน ผู้ใดประมูลให้ราคาสูงสุด ผู้นั้นก็เป็นผู้ประมูลได้

การโอนและส่งมอบ ในการขายทอดตลาดนั้น เมื่อผู้ซื้อชำระเงินครบถ้วนแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดี จะส่งมอบทรัพย์นั้นให้ผู้ซื้อ ถ้าเป็นทรัพย์ที่จะต้องแก้ไขทะเบียนชื่อผู้เป็นเจ้าของ เช่น อากาศบิน รถ เรือ เป็นต้น เจ้าพนักงานบังคับคดีจะแจ้งให้เจ้าหน้าที่นั้น ๆ จัดการแก้ไขทะเบียนให้ด้วย ส่วนที่ดิน หรือสิ่งปลูกสร้างที่อยู่บนที่ดินที่มีโฉนดจะแจ้งให้เจ้าพนักงานที่ดินจัดการโอน

การงดหรือการถอนการบังคับคดี

การงดการบังคับคดี เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องงดการบังคับคดีในกรณีต่อไปนี้

๑. เมื่อศาลมีคำสั่งให้งดการบังคับคดีไว้ภายในระยะเวลา และเงื่อนไขตามที่ศาลกำหนด

๒. เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้แจ้งเป็นหนังสือ ของงดการบังคับคดีมายังเจ้าพนักงานบังคับคดี

๓. เมื่อเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาไม่วางเงินค่าใช้จ่าย ในการบังคับคดีตามคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดี

๔. เมื่อได้รับสำเนาคำร้องชดเชยทรัพย์จากศาล ซึ่งหมายถึงในการยึดทรัพย์หรืออายัดทรัพย์นั้น ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์ที่ไม่ใช่ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือผู้ที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้ที่มีส่วนได้เสียในทรัพย์นั้น สามารถร้องขอต่อศาลโดยแสดงหลักฐานโดยชัดเจนให้ศาลทราบว่าทรัพย์นั้นเป็นของตน ลักษณะเช่นนี้ เรียกว่า ร้องชดเชยทรัพย์

ถ้าได้งดการบังคับคดีไว้แล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการบังคับคดีต่อไปเมื่อศาลสั่ง หรือเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษายื่นคำขอให้ดำเนินการ หรือวางเงินค่าใช้จ่ายตามคำสั่งแล้ว หรือเมื่อมีคำวินิจฉัยชี้ขาดจากศาลให้ยกคำร้องชดเชยทรัพย์แล้วแต่กรณี

การถอนการบังคับคดี เจ้าพนักงานบังคับคดีจะถอนการบังคับคดีในกรณีต่อไปนี้

๑. เมื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้วางเงินต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นจำนวนเพียงพอที่จะชำระหนี้ตามคำพิพากษาพร้อมทั้งค่าฤชาธรรมเนียมและค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี

๒. ศาลมีคำสั่งให้ถอนการบังคับคดี

๓. เมื่อเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้แจ้งไปยังเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นหนังสือว่าตนสละสิทธิในการบังคับคดีนั้น

๔. ถ้าคำพิพากษาในระหว่างบังคับคดีได้ถูกกลับในชั้นที่สุด หรือหมายบังคับคดีได้ถูกยกเลิกเสีย

ในกรณีถอนการยึด หรือถอนการอายัดทรัพย์ เจ้าพนักงานบังคับคดีจะเรียกค่าธรรมเนียมจากเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาให้ครบถ้วนเสียก่อน แล้วจึงถอนการยึดหรือการอายัดทรัพย์

การบังคับคดีแห่งศาล เกี่ยวกับคดีล้มละลาย

เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดี ได้รับแจ้งว่ามีการขอให้ลูกหนี้อล้มละลายแล้วก็จะตรวจดูว่าบุคคลนั้นถูกยึดทรัพย์ไว้ในคดีแห่งหรือไม่ ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ยึดทรัพย์ของบุคคลนั้นไว้ในคดีแห่งแล้ว เพียงบางส่วน เจ้าพนักงานบังคับคดีจะจัดการดังนี้ คือถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีได้จำหน่ายทรัพย์สินแล้วแต่ยังไม่ได้จ่ายเงินชำระเจ้าหนี้ ถ้าได้รับคำสั่งว่าให้มีการขอให้ลูกหนี้อล้มละลายก่อนที่การบังคับคดีได้สำเร็จบริบูรณ์ เจ้าพนักงานบังคับคดีจะเก็บเงินไว้ ต่อมาเมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด เจ้าพนักงานบังคับคดีจะหักเงินไว้เป็นค่าใช้จ่ายของเจ้าพนักงาน

บังคับคดี และค่าธรรมเนียมการบังคับคดี แล้วส่งเงินที่เหลือให้แก่ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์
 ในกรณีที่เป็นการพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวจะไม่มี การส่งเงินให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จนกว่า
 จะมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด การส่งเงินนั้นจะต้องกระทำภายใน ๗ วัน นับแต่วันที่ทราบ
 คำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดนั้น

ถ้าทรัพย์ที่ยึดหรืออายัดไว้แล้ว แต่ยังไม่ได้ขายทอดตลาด เมื่อได้รับแจ้งว่า ลูกหนี้
 ตามคำพิพากษาถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีก็จะส่งสำเนารายการ
 บัญชีทรัพย์ให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และรายงานให้ศาลทราบ ส่วนทรัพย์ที่ยึดนั้น ถ้าเจ้า
 พนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ได้สั่งเป็นอย่างอื่นภายใน ๗ วัน ก็จะขายทอดตลาดตามระเบียบเสมือน
 ว่าไม่มีคดีล้มละลายเกิดขึ้น และแจ้งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบด้วย เมื่อขายทอดตลาด
 ทรัพย์นั้นแล้ว ก็จะหักค่าใช้จ่ายของเจ้าพนักงานบังคับคดี และค่าใช้จ่ายของเจ้าหน้าที่ในการบังคับ
 คดีไว้จำนวนเงินที่เหลือให้นำส่งแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

ถ้ามีบุคคลใดแจ้งว่า ทรัพย์สินที่ยึดไว้นั้นไม่ใช่ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา และบุคคลนั้น
 ได้ร้องขอคืนทรัพย์ต่อศาลแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีก็จะส่งสำเนาการร้องขอคืนทรัพย์ให้เจ้าพนักงาน
 พิทักษ์ทรัพย์ทราบ และจะต้องงดการขายทรัพย์ในระหว่างรอคำวินิจฉัยชี้ขาดจากศาล ถ้าได้ผล
 เป็นประการใดเจ้าพนักงานบังคับคดี ก็จะแจ้งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบ.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย